

Maffisté v politickém životě prvorepublikového Československa (1919–1921) – role Přemysla Šámala

Jan Hálek

MAFFIE MEMBERS IN THE POLITICAL LIFE OF FIRST REPUBLIC CZECHOSLOVAKIA (1919–1921) – THE ROLE PLAYED BY PŘEMYSL ŠÁMAL

This study deals with the issues surrounding the influence of “Maffie” members on the operation of the Czechoslovak state during the first years of its existence (1919–1921). Attention is primarily focused on Přemysl Šámal the man and his accession to the Office of the President of the Republic. His activities significantly contributed towards the formation of the position of so called Castle (Hrad) as a power group that had an influence on events in the young state.

KEYWORDS:

Domestic resistance; Maffie; First Czechoslovak Republic; Office of the President of the Republic; Castle (Hrad)

Tématem této studie je problematika podílu příslušníků domácího protihabsburského odboje, konkrétně členů Maffie se zvláštním zřetelem na osobu Přemysla Šámala, na politickém životě první Československé republiky.¹ Revoluce, státní převrasy a podobné události s sebou většinou nesou posunutí nejaktivnějších představitelů do- savadní opozice do popředí politického a společenského dění. Nabízí se tak otázka, zda k obdobnému mocenskému posunu došlo i v případě účastníků domácího odboje z doby první světové války volně sdružených v Maffii.

Přes všechno nadšení a radost, plynoucí z nabyté samostatnosti a vzniku Československé republiky, panovalo ve společnosti v prvních letech její existence rovněž značné napětí, které ohrožovalo zdárný vývoj mladého státu. Jednalo se o potíže zahraničněpolitické, hospodářské a zásobovací, zdravotní a hygienické, bezpečnostní a o řadu dalších. Evropu sužovala pandemie tzv. španělské chřipky, rostla nezaměstnanost a do svých domovů se vracely masy demobilizovaných vojáků.² To vše se pak mísilo s nejrůznějšími nenaplněnými ambicemi a očekáváními řady lidí, kteří mnohdy předpokládali, že konec Rakousko-Uherska bude znamenat i konec jejich osobních potíží. Do politického života mladého státu se *tlačila* mimo jiné řada osob

1 Autor vědomě opomíjí problematiku tzv. „sporu o zásluhy“ mezi účastníky domácího a zahraničního odboje. Jeho zpracování by vyžadovalo podstatně větší prostor, který bude této problematice věnován v autorem připravované široce koncipované práci týkající se osudů Maffie a jejích členů v meziválečném období.

2 Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918–1938) I: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*, Praha 2003, s. 49–63.

za cílem dosažení úspěšné kariéry. Společnost musela čelit rovněž snahám jedinců snažících se vloudit do nejrůznějších oblastí státní správy a parazitovat zde na dosud neurovnaných popřevratových poměrech. Tyto tendence kritizoval na stránkách *Národních listů* i maffista Josef Svatopluk Machar: „Co jste čekali od našeho československého státu? Přiznejte si: pronikavý převrat ve svém životě. Materiální výhody. Místa, prebendy, lehké živobytí... Málokdo chtěl zůstat na místě, kde stál a kde svou životní brázdou táhl. Přišel převrat a vy jste chtěli hodit pluhem a převrátit se také. Kdo byl na venku, chtěl do Prahy, kdo byl v Praze, chtěl do ministerstva — tisíce a tisíce pocítily v sobě, že jsou povolání a chtěli být vyvolenými. Třista let čekali jsme na svou volnost — když přišla, měla znamenat pro generaci, která se jí dožila, úřad, prebendu, titul, změnu povolání [...]“³

Společenskou dobovou situaci dokresluje citát z korespondence Aloise Rašína s ministerským předsedou Karlem Kramářem z května 1919: „Nemyslete, prosím, na to,“ psal ministr financí premiérovi do Paříže, „jak by se snadno a rychle utratily státní peníze. Na to myslí všechny strany, všechny úřednické, zřízencecké organizace, dělníci i průmyslníci, porodní babičky, lékaři, obce, okresy, agrárníci a vyhazují všichni plným rukama tisíckrát a tisíckrát hůře než v Rakousku, takže jediný výnosný průmysl by byl výroba berlí pro stát, aby je mohl rozdati všem občanům, poněvadž žádný nedovede chodit bez berlí, obyčejně, jak ho to máma naučila. Při tom korupce a zlodějství rozbujelo se přímo nebezpečně. Všecko krade, podvádí, pašuje, falšuje a daleko větší nedostatek než při bytech, je nedostatek kriminálů.“⁴

Do stejného období jako citovaný Rašínův dopis pak spadá i další z Macharových fejetonů: „Vyžrat republiku! — heslo nikým nepronosené, ale statisíci očí, uší a úst vyznávané, stalo se krédem všech, kteří se v Rakousku odříkali a pěli potichu píseň spokojených lidí ve zlých časech. Vyžrat republiku! Bylo smyslem svobody a volnosti pro ty, kteří pocítili po 28. říjnu minulého roku, že republika musí pro ně „něco udělat“. Vyžrat republiku! Zvedlo se nahore — a zvedlo se také dole. Neboť když inteligence takto, má chudšas zůstat pozadu? Tož i oni: vyžrat republiku!“⁵

S ohledem na uvedené skutečnosti je celkem pochopitelná Masarykova snaha, aby v Československu fungoval prezidentský úřad disponující širokými pravomocemi.⁶ Opodstatněnost těchto úvah dokumentuje i vyjádření pozdějšího ministra financí, maffisty Bohdana Bečky, který v srpnu 1921 v dopise Karlu Kramářovi napsal: „Ve sněmovně jest život příšerný, nejen kvůli atmosféře vnější, ale více vnitřní, jak rád bych byl z toho venku! Na všech stranách bezradnost, namnoze neschopnost a nepevnost.

³ Petr SÝKORA, *Básník proti Hradu. Neposlušný občan Josef Svatopluk Machar*, Praha 2009, s. 47.

⁴ Archiv Národního muzea (dále jen ANM), fond (f.) Karel Kramář, karton (k.) 15, inventární číslo (inv. č.) 586, A. Rašín K. Kramářovi, 26. května 1919. Srov. A. Rašín E. Benešovi, 4. ledna 1919, in: *Paměti dr. Aloise Rašína*. Z otcových zápisků sestavil dr. Ladislav Rašín, Brno 1994, s. 219–229.

⁵ P. SÝKORA, *Básník proti Hradu*, s. 51.

⁶ Antonín KLIMEK, *Počátky parlamentní demokracie v Československu*, in: Jaroslav Valenta — Emil Voráček — Josef Harna (edd.), *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě*. Sborník mezinárodní vědecké konference (Praha, 5.–8. října 1998), Praha 1999, s. 111–122, zvláště s. 111–112.

Mám dojem, že pevná, poctivá, na výši jsoucí osoba v tomto chaosu a prostřednosti poměrně lehce mohla by sjednat pořádek, neboť byla by vysvoboditelkou pro velkou potácející se většinu.“⁷ Koketování s myšlenkami na vytvoření prezidentského režimu však ztroskotalo na aktivitách politických stran.

Jaká tedy byla v těchto podmínkách role Maffie? Odpověď není zcela jednoznačná. Hlavní význam tohoto uskupení v době první světové války totiž netkvěl v sabotážích válečného úsilí Rakousko-Uherska, jeho úkoly je třeba v souladu s původním Masarykovým zadáním hledat především na poli politickém a zpravodajském, s blížícím se koncem první světové války pak rovněž v oblasti příprav na vznik nového státu.⁸ V této souvislosti je třeba zdůraznit podíl řady odborníků z nejrůznějších sfér lidské činnosti na práci Maffie. Hledání odpovědi na otázku, koho lze mezi tzv. maffisty počítat, je však do jisté míry komplikované. Po několikaletém bádání se autorovi této studie podařilo sestavit seznam čítající téměř 250 osob, které se více či méně pojí s činností Maffie. Necelá polovina z nich byla v roce 1925 a letech následujících za svou odbojovou činnost vyznamenána udělením československé revoluční medaile. Jejich aktivní účast v domácím odboji tak lze považovat v zásadě za nezpochybnitelnou. Jisté otazníky však visí nad zbylou částí tzv. maffistů.

Můžeme konstatovat, že mezi členy a spolupracovníky Maffie převažují příslušníci středních a vyšších společenských vrstev. Nalezneme zde často profesně a společensky etablované osoby a v řadě případů i hmotně zajištěné jedince, jejichž kariéra nebyla zásadním způsobem závislá na pádu Rakousko-Uherska a s největší pravděpodobností by se úspěšně rozvíjela i v podmínkách habsburské monarchie. Ačkoli řada maffistů byla členy některé z politických stran (zejména národní demokraté a národní socialisté), neměla většinou mnoho důvodů opustit své stávající pozice a prosadit se politickými cestami do čela nového státu.⁹

7 ANM, f. Karel Kramář, k. 6, inv. č. 107, B. Bečka K. Kramářovi, 3. srpna 1921.

8 Milada PAULOVÁ, *Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914–1918 I: Ve znaku persekuce*, Praha 1937; TÁŽ, *Dějiny Maffie. Odboj Čechů a Jihoslovanů za světové války 1914–1918 II: Maffie a politika česko-jihoslovenská, část první*, Praha 1939; TÁŽ, *Jihoslovenský odboj a česká Maffie*, Praha 1928; TÁŽ, *Tajný výbor [Maffie] a spolupráce s Jihoslovaný v letech 1916–1918*, Praha 1968; Zdeněk KÁRNÍK, *Edvard Beneš a Maffie v nejtěžším období Velké války*, *Historie a vojenství* 1995, č. 6, s. 3–22; TÝŽ, *Habsburk, Masaryk či Šmeral. Socialisté na rozcestí*, Praha 1996. K personálnímu složení Maffie Jan HÁLEK, *Diplom pro Maffii*, *Časopis Národního muzea, řada historická*, 183, 2014, č. 1–2, s. 49–64.

9 Uvedme pro ilustraci alespoň několik jmen z řad maffistů: první pražský policejní ředitel a od května 1920 policejní prezident Richard Bienert; první prezident Nejvyššího správního soudu ČSR Ferdinand Pantůček; Josef Scheiner a jeho nástupce Josef Svatopluk Machar působící do roku 1924 ve funkci generálního inspektora československé armády. Do řad Maffie náleželi také národohospodáři, jako například ředitel Živnostenské banky Jaroslav Preiss, ředitel Městské spořitelny pražské Vilém Pospíšil, nebo továrník, konstruktér, zakladatel astronomické observatoře v Ondřejově a od roku 1927 předseda Národohospodářského ústavu při České akademii věd a umění Josef Jan Frič. Z univerzitního prostředí například profesor Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, tvůrce moderní české pedagogické teorie a zakladatel experimentální pedagogiky Otokar Chlup, profesor Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, astronom a matematik Franti-

Maffisté měli dostatek prostoru ovlivňovat vývoj Československa jinými, lze říci pro sebe typickými cestami. Vedle českých státoprávních demokratů Karla Kramáře a Aloise Rašína a sociálních demokratů Františka Soukupa a Gustava Habrmana, kteří i s ohledem na své stranické funkce mohli zasahovat do vývoje státu z ministerských křesel jako členové první československé vlády, nalezneme členy Maffie též mezi odborníky vysílanými na mírovou konferenci ve Versailles,¹⁰ diplomaty, předními národohospodáři, podnikateli, novináři, umělci a státními úředníky.¹¹

PŘEMYSL ŠÁMAL – KANCLÉŘ PREZIDENTA REPUBLIKY

Po tomto obecnějším úvodu se zaměřím na jeden konkrétní příběh, nabízející bližší pohled na československou politickou kulturu v počátečním období existence Československé republiky. Budu sledovat cestu hlavy Maffie, Přemysla Šámala, do úřadu kancléře prezidenta republiky a jeho působení na této pozici.

Přes všechny projevy díky, adresovaných předáky českých politických stran T. G. Masarykovi, E. Benešovi a dalším účastníkům zahraničního odboje,¹² bylo stále jasnější, že shoda mezi reprezentanty domácí politické scény a vedením zahraničního odboje, demonstrována v říjnu 1918 při setkání v Ženevě, nebude mít příliš dlouhé trvání. Historik Antonín Klimek situaci v jedné ze svých studií velmi výstižně charakterizoval větou: „Plány zahraničních vůdců byly [...] už před koncem první světové války očividně globálnější, ale v detailech nedotažené, neboť vycházely z ideálů a byly

šek Nušl, profesor Českého vysokého učení technického v Praze, organický chemik Cyril Krauz, profesor Lékařské fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, lékař, psychiatr a neurolog Zdeněk Mysliveček. Řada členů Maffie působila rovněž v aparátu jednotlivých ministerstev: přednosta zpravodajské sekce ministerstva zahraničních věcí Jan Hájek; pracovník téhož oddělení Oskar Butter; přednosta zpravodajské služby ministerstva vnitra Jan Hajšman. Z řad maffistů byly obsazeny i některé diplomatické posty. Bedřich Štěpánek se ujal úřadu československého vyslance ve Washingtonu. Cyril Dušek převzal místo československého vyslance ve Švýcarsku a od roku 1922 v Egyptě. Antonín Kalina byl jmenován prvním československým vyslancem v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Vladimír Slavík působil jako člen politické sekce v generálním sekretariátu Společnosti národů v Ženevě a poté v letech 1926–1928 jako legační rada československého vyslanectví ve Švýcarsku. Svě zastoupení měla Maffie i v armádě, kde vedle již zmíněných inspektorů československé armády působil například major Jaroslav Rošický hlásící se do řad tzv. „vojenské Maffie“.

10 Zdeněk VÁCHA, *Žádám Vás jako vynikajícího odborníka... Organizace odborných prací pro československou delegaci v Paříži v letech 1918–1919*, Praha 2012.

11 V československých vládách v první polovině dvacátých let 20. století se sice objevili i další maffisté, ale jejich role byla spíše epizodického rázu. V první Tusarově vládě to byl ministr spravedlnosti František Veselý. V letech 1923–1925 se jednalo o ministra financí Bohdana Bečku, jenž v první Švehlově všennárodní koaliční vládě nahradil Aloise Rašína, který podlehl zraněním, které utrpěl při atentátu z 5. ledna 1923. Ve druhé Švehlově vládě pak na tři měsíce usedl do křesla ministra obchodu Jan Dvořáček.

12 ANM, f. Přemysl Šámal, k. 2, inv. č. 131, Čs. politická reprezentace E. Benešovi, 31. října 1918.

vzdálenější domácí realitě.¹³ Tyto rozpory se projevily již krátce po jednání v Ženevě v souvislosti se sestavením první československé vlády.

Rozdělení ministerských křesel podle klíče dohodnutého v Ženevě bylo realizováno pouze částečně. Sociální demokrat a člen Maffie Gustav Habrman se namísto předpokládaného ministerstva veřejných prací ujal resortu školství a národní osvěty a ministrem veřejných prací byl jmenován agrárník František Staněk. Daleko zajímavější rošáda však nastala při obsazování ministerstva vnitra a ministerstva zemědělství. V záznamu z ženevských jednání byl jako budoucí ministr vnitra uveden Přemysl Šámal. Ministrem zemědělství se měl stát Antonín Švehla.¹⁴ Takové rozložení sil však nebylo v souladu s představami předsedy agrárníků, který trval na požadavku, že ministerstvo vnitra musí řídit právě on. Na pozici ministra zemědělství pak Švehla prosadil svého stranického kolegu Karla Práška,¹⁵ a pro Šámala tak již místo ve vládě nezbylo.

Přemysl Šámal, muž, který po čtyři roky války nasazoval svůj život, své postavení a své jmění ve prospěch národa, byl tedy ze hry o možnost řídit osudy mladého státu z pozice člena vlády vyřazen. V únoru 1934 vedla se Šámalem na toto téma rozhovor historička Milada Paulová,¹⁶ v něm v souvislosti se zmíněnými jednáními v Ženevě Šámal uvedl: „[...] ukázalo se, že dělali jsme věc bez zahradníka a že tedy do jisté míry souhlas můj s návrhem dr. Beneše [aby se Šámal stal ministrem vnitra — pozn. autora] byl naivností člověka, který neznal ani chodu politických dějů ani osob, které tyto děje spřádaly. Krátce a prostě: když jsme se vrátili do Prahy ze Ženevy, sešli se v důvěrných poradách páni politikové, kteří za války neprojevovali, až na Švehlu, velikou aktivitu, ale jakmile nebezpečí pominulo, vrátili se do starých kolejí, po kterých jezdili na říšské rady. Čili: za souhlasu dr. Kramáře, o kterého jsme se v době jeho uvěznění tak starali, i za souhlasu dr. Rašína, jehož jsem byl substitutem, správcem jmění i osobním důvěrníkem rodiny, vypadla osoba moje při tvoření vlády úplně z kombinace, a z národní demokracie, kterou jsem pomáhal tvořit, do vlády se dostali přirozeně a pochopitelně dr. Kramář, jako ministerský předseda a jako ministr financí dr. Rašín, který se již ve vězení pro tento úkol důsledně a pilně připravoval.“¹⁷

Nechat hlavu Maffie v novém státě zcela bez jakéhokoliv vlivu na veřejný a politický život však asi přece jen byla trochu silná káva i pro zkušené politické harcovníky: „Ve chvíli, když jsme sestavovali vládu,“ pokračuje Šámal, „viděl jsem: Aha, ty jsi

13 A. KLIMEK, *Počátky parlamentní demokracie v Československu*, s. 111. Srov. TÝŽ, *Ženevská jednání čs. politiků na sklonku října 1918*, *Historie a vojenství* 1998, č. 1, s. 3–24.

14 Záznam o zásadách uspořádání a řízení československého státu dohodnutých mezi představiteli Národního výboru československého, Českého svazu poslaneckého a delegací zahraničního odboje vedenou ministrem zahraničních věcí prozatímní československé vlády E. Benešem, 31. října 1918, in: Antonín KLIMEK — Helena NOVÁČKOVÁ — Milada POLIŠENSKÁ — Ivan ŠŤOVÍČEK (edd.), *Dokumenty československé zahraniční politiky. Vznik Československa 1918*, Praha 1994, s. 350, dokument č. 185.

15 Daniel E. MILLER, *Antonín Švehla — mistr politických kompromisů*, Praha 2001, s. 65.

16 ANM, f. Přemysl Šámal, k. 2, inv. č. 135, *Tvoření první vlády, Šámal starostou města Prahy, Záznam rozhovoru M. Paulové s P. Šámalem*, 12. února 1934.

17 Tamtéž.

obětován. Já jsem mohl očekávat tehdy od národní demokracie. Ale úplně mne opustili, i Rašín, všichni. Nevytýkám jim toho, to je politika, nebo naše politika, lidé z malých poměrů. [...] Když jsme seděli kolem stolu a sestavovali vládu, tu ke mně přišel Rašín s otázkou: ‚Poslyš, nechtěl bys být pražským starostou?‘ To byla ta kost, kterou hodili psovi. Bodlo to, v první chvíli — také jsem jen člověk. Ale přemohl jsem to.“¹⁸

Šámál po chvíli váhání funkci starosty přijal. Podle svých slov i se vzpomínkou na svou úspěšnou radniční minulost, kdy v letech 1908–1911 působil jako člen sboru obecních starších královského hlavního města Prahy, i na rodinnou tradici, když jeho dědeček Tomáš Černý byl jedním z nejlepších pražských starostů 19. století. Další vývoj událostí pak Šámálovi dopřál značnou dávku zadostiučinění, jak se dále dočítáme ve zmíněném rozhovoru: „Já jsem očekával mohl tehdy něco od dr. Kramáře! Rašín? Ne. Také jsem mu nic nevytýkal, zůstali jsme přáteli, Rašín byl hrdinný, ale všední, malý. Kramář — to byl muž ‚velikého světa‘, formátu, od toho jsem mohl čekat. [...] Potom přijel prezident. Byli jsme stále spolu, pomáhal jsem mu zařizovat kancelář, vybírali jsme úředníky. [...] 18. ledna, přijde ke mně Machar a povídá: ‚Poslyš, ‚pastýř‘ [tj. T. G. Masaryk — pozn. autora] myslí [...], jestli by se Tobě nehodilo to místo ‚písaře‘“. Šámál si vzal čas na rozmyšlenou, ale po rozmluvě s Masarykem, jehož v rozhovoru s Paulovou charakterizoval slovy „jediný veliký, neobyčejný, nóbl člověk, gentleman v Republice“, nabízené místo přijal.¹⁹ V průběhu tohoto setkání prezident Šámálovi řekl: „Poslyšte — přijměte. Zase Vás zradí, už Vás opustili jednou — opustí Vás zase, přijměte.“²⁰

Jmenováním Přemysla Šámála prezidentským kancléřem navázal Masaryk nejen na jejich činnost v protihabsburském odboji, ale i na vzájemnou spolupráci z doby před vypuknutím první světové války, kdy Šámál patřil k čelným představitelům realistické strany a kdy působil nejprve jako jednatel a posléze náměstek starosty Ústřední matice školské. S odstupem let je možno konstatovat, že se Šámál rozhodl správně. Této skutečnosti si byl nepochybně i sám vědom, když uvedl: „A to zadostiučinění potom, když hned bylo vidět, že ta vláda, která se utvořila, se dlouho neudrží. A já byl v bezpečí, na určitém místě. A oni — ta podívaná — pak po půl roce všichni šli, a já jsem 15 let dnes zde — u moci. [...] Toto místo, kancelář prezidenta, je za ce-

18 Tamtéž. V souvislosti s Rašínem stojí za pozornost Šámálovo hodnocení jejich vzájemného vztahu z ledna 1922, kdy na otázku prezidenta Masaryka, „v jakém poměru“ jsou, kancléř odpověděl: „Dle mého přesvědčení [jsme] v poměru úplně korektním. Rozcházíme se sice často jak ve věci, tak i v taktice, ale považuji za vyloučeno, aby Rašín proti mně výslovně pracoval. Tím ovšem není řečeno, že by docela klidně nenechal proti mně pracovat jiných, když by se mu to do politiky hodilo.“ Citováno dle: Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), f. Kancelář prezidenta republiky (KPR) — protokol T (tajné), 1921–1944 (1953), k. 1, sign. T 355/21, Prezident TGM, 25. ledna 1922, Interní záznam P. Šámála.

19 O Šámálově přijetí místa prezidentského kancléře informoval Masaryk neprodleně Antonína Švehlu. T. G. Masaryk A. Švehlovi, 24. ledna 1919, in: Eva BROKLOVÁ — Vlasta QUAGLIATOVÁ (edd.), *Korespondence T. G. Masaryk — Antonín Švehla*, Praha 2012, s. 42, dokument č. 5.

20 ANM, f. P. Šámál, k. 2, inv. č. 135, Tvoření první vlády, Šámál starostou města Prahy, Záznam rozhovoru M. Paulové s P. Šámálem, 12. února 1934.

lých 15 let jediný pevný bod v Republice.“²¹ Jakkoli se při četbě uvedených Šámalových výroků musíme mít na pozoru, abychom je zcela nekriticky nepřijali jako jediný nezaujatý popis situace, považují kancléřova slova za maximálně důležitá, neboť velmi pregnantně popisují situaci tak, jak ji on sám nazíral.

Do kancléřského úřadu P. Šámala nastoupil 11. února 1919. Podle svých pozdějších slov ujistil T. G. Masaryka, že on jediný má právo disponovat jeho osobou, a shledá-li prezident politicky za nutné, aby své místo opustil, že mu i nadále zůstane vždy věrný.²² Karel Kramář pobývající na mírové konferenci v Paříži Šámalovo jmenování okomentoval v dopise Masarykovi takto: „Gratuluji Vám k Šámalovi, ale nesmírně lituji, že jste ho vzali velké Praze! Kdo ho nahradí!“²³ O čtrnáct dní později se k Šámalovu nástupu do nového úřadu vrátil rozsáhlejší zmínkou, v níž se stavěl do role toho, kdo za Šámalovo vyšachování z vlády nenese vinu. „Vy jste si vzal Šámala,“ píše Kramář Masarykovi „já bych Vám jej byl nikdy nedal. Jak jej mám rád, víte Vy i ví on — za války jsem si ho přímo zamiloval. Byl bych jej rád viděl jako ministra vnitra, ale když to nešlo, myslel jsem, že je přímo providenciální starosta budoucí velké Prahy. [...] Nyní jste nám ho vzal a postavil na místo, kde ho opravdu není potřeba, hledě k tomu, co jste Vy sám.“²⁴

Těžko soudit, nakolik byla tato slova myšlena upřímně a nakolik se jednalo o jistou žárlivost na spojení prezidenta s vůdcem domácího odboje odstaveným politickou reprezentací. Nicméně již o měsíc později, s odkazem na obavy z volebního boje v Československu, zvažoval Kramář vytvoření přechodné vlády „z lidí nepolitických — anebo alespoň nezúčastněných politického života“, přičemž opět operoval s možností svěřit Šámalovi ministerstvo vnitra.²⁵

Úvahy o účasti P. Šámala ve vládě se objevily ještě jednou v letech 1921 a 1922, kdy prezident Masaryk se Šámalem jednal o možnosti, že by kancléř převzal úřad předsedy vlády. V tuto dobu však již byl Šámala v kancléřském úřadu zcela etablován a tuto variantu odmítal. Svůj postoj vyjádřil ve svých záznamech z dubna 1921: „Prohlédl jsem celý manévr: Byl jsem pánům nepohodlný svou nestranností a absolutní nepodplatností v jakémkoliv směru.“²⁶ V lednu 1922 si v téže souvislosti poznamenal: „Vysvětlil jsem panu prezidentovi, že bych považoval za oslabení jeho postavení v jakémkoliv smyslu oslabovati kancelář. Že opětuji panu prezidentovi to, co jsem mu řekl při nastoupení, že on jediný má právo disponovati mojí osobou, a shledá-li politicky za nutné, abych místo své opustil, že mu i nadále zůstanu vždy věrný. Naproti tomu však že kladu důraz na to, že jest mým pevným přesvědčením, že prospěch republiky na

21 Tamtéž.

22 AKPR, f. KPR — protokol T, k. 1, sign. T 355/21 Prezident TGM, 25. ledna 1922, Interní záznam P. Šámala.

23 K. Kramář T. G. Masarykovi, 11. února 1919, in: Jan BÍLEK — Helena KOKEŠOVÁ — Vlasta QUAGLIATOVÁ — Lucie SWIERCZEKOVÁ (edd.), *Korespondence T. G. Masaryk — Karel Kramář*, Praha 2005, s. 311–315, dokument č. 200.

24 K. Kramář T. G. Masarykovi, 25. února 1919, in: *tamtéž*, s. 326–329, dokument č. 204.

25 K. Kramář T. G. Masarykovi, 14. března 1919, in: *tamtéž*, s. 337–339, dokument č. 210.

26 ANM, f. Přemysl Šámala, k. 3, inv. č. 153, Poznámky 1921–1939, Záznamy rozhovorů, Záznam z 23. dubna 1921.

dlouhou řadu let vyžaduje silného prezidenta, že ve smyslu tohoto svého přesvědčení vedu také celou linii kanceláře a že přirozeně právě proto politické strany ani kancelář, a zejména mne, nemají rády.“ Příčinu nepříznivého postoje politických stran vůči své osobě Šámala odůvodňoval svou činností v domácím odboji: „[...] vědí, že já mnoho o jejich lidech vím jak z doby války, tak i po převratu.“²⁷

T. G. Masaryk spolu se svými spolupracovníky vytvořil z instituce prezidentství nadstranickou, ale zároveň politickou instituci. Ve své činnosti se mohl prezident opřít o kancelář dělící se na civilní a vojenské oddělení, která na základě zákona č. 654/1919 Sb. prezidentský úřad institucionálně zajišťovala a která v prvorepublikové společnosti představovala uznávaný a respektovaný fenomén. Prezident ji využíval k získávání citlivých informací, personálním zásahům i finančním intervencím.

Přestože se maffisté za svou odbojovou činnost nedočkali ocenění srovnatelného s legionáři a účastníky zahraničního odboje, bylo jejich postavení v prvorepublikovém Československu do jisté míry privilegované. Toto tvrzení však neplatí pro všechny členy Maffie bez rozdílu. Odráželo se zde především společenské postavení jednotlivých osob, které jejich aktivní účast v domácím odboji ještě více umocňovala. Ne každý maffista byl bankéřem, vysokoškolským profesorem, továrníkem apod. Byli zde i lidé nemajetní či osoby, které se z nejrůznějších důvodů, mnohdy i vlastní vinou, v letech následujících po vzniku Československa ocitly ve větších nebo menších existenčních potížích. Na rozdíl od svých spoluobčanů se však mohli s prosbou o podporu obrátit na Přemysla Šámala, který z pozice prezidentského kancléře a s ohledem na obrovské množství kontaktů na vlivné lidi z nejrůznějších oblastí života i na své vlastní postavení uznávané morální autority dokázal téměř vždy zajistit alespoň částečnou pomoc. Mezi žadateli o kancléřovo přispění tak nalezneme jak osoby poukazující na svou maffistickou minulost a usilující o dosažení vyššího postavení ve svých povoláních, tak i lidi bez práce a příjmu, prosící o pomoc při hledání jakéhokoliv za-

²⁷ AKPR, f. KPR — protokol T, k. 1, sign. T 355/21 Prezident TGM, 25. ledna 1922, Interní záznam P. Šámala. Šámalův názor o potřebě silné prezidentské kanceláře sdílel i jeho spolupracovník Josef Schieszl, který v roce 1921 v jednom ze svých elaborátů týkajících se role tohoto úřadu napsal: „Z kruhů vládních a parlamentních slyšel jsem názor, že kancléř a tedy také kancelář nesmí dělat politiky. Názor je potud správný, že kancelář nesmí dělat politiku svou, ač i tj. otázka osob. Avšak prezident republiky je především politický faktor a kancelář jeho je podle zákona k tomu, aby mu byla k ruce při obstarávání agend mu vyhrazených. Kancelář je tedy k tomu, aby z rozkazu prezidentova zasahovala do politiky jako jeho nástroj. [...] Podmínkou úspěšné činnosti politického oddělení a kanceláře vůbec jest těsná spolupráce s panem prezidentem. Politické oddělení a kancelář vůbec mají znáti intence páně prezidentovy, aby nepracovaly proti nim, musejí býti zasvěceny ve větší míře do státních záležitostí. [...] Jistě, silná kancelář prezidentova, tj. silní jedinci v ní, zvýší politický vliv prezidentův a naopak. Dnes ovšem vystačíme s nynějším stavem bez zvláštní škody pro stát. Ale republika bude mít v příštích dobách, zejména vlivem ústavy, snad i takové prezidenty, kteří si nedovedou ani poselství napsat. Zlé by bylo, kdyby to nedovedla ani jejich kancelář.“ AKPR, f. KPR, k. 276, sign. D 13494/47/A, inv. č. 1570. Organizace kanceláře prezidenta republiky, 12. června 1921, Poznámky J. Schieszla k organizaci politického oddělení Kanceláře prezidenta republiky.

městnání.²⁸ Šámál stál i za vyznamenáním členů Maffie československou revoluční medailí v listopadu 1925.

Kancléř se svou snahou podporovat kolegy z řad maffistů ostatně ani netajil. V jeho přímluvě za povýšení přepravního a tarifního kontrolora československých státních drah Antonína Kovandy, adresované ministrovi železnic Janu Šrámkovi, tak např. můžeme číst: „Jak ráčíte věděti, doposaváde náš stát, který postaral se způsobem záslužným o legionáře, pro tyto obětavé jedince [tj. maffisty — pozn. autora], kteří zde uvnitř nasazovali životy, odměny neměl. Upozorňuji-li tudíž naň, plním tím jen svoji povinnost, kterou mám vůči všem těm obětavým spolupracovníkům, kteří se mnou léta válečná ve společné práci strávili.“²⁹ V některých případech pak Šámalovy intervence nesly i jisté stopy klientelismu. V říjnu 1920 se kancléř obrátil například na šéfa Živnobanky Jaroslava Preisse s žádostí o podporu v úsilí, „aby náš tak dobrý a poctivý přítel dr. Franta byl obmyšlen nějakým členstvím v některé správní radě.“ Šámál dále pokračoval: „Znáš jeho ryzí charakter a vynikající působení v Maffii během války. Přemýšlej prosím o věci, a budeš-li moci někde jej umístiti, učiň tak po předchozí dohodě se mnou. Uděláme tím oba skutek spravedlnosti vůči dobrému českému člověku.“³⁰

* * *

28 Pro ilustraci si uvedme několik úspěšných Šámalových intervencí: V říjnu 1919 se kancléř angažoval ve věci penze pro jednoho z nejstarších členů Maffie Zdislava Fialku. AKPR, f. Přemysl Šámál, k. 7, sign. 438/1919 Zdislav Fialka. Vdova po členu Maffie, prokuristovi Českomoravského úvěrního ústavu Josefu Pospíšilovi, která pracovala jako pomocná kancelářská síla v ministerstvu zahraničních věcí, prosila v roce 1921 Šámala o podporu její žádosti o přeložení do jiného oddělení, kde by jí byl umožněn jednosměnný provoz, když jako důvod uváděla, že se „při celodenním úřadování nemůže věnovati výchově svých malých dětí a své domácnosti vůbec.“ AKPR, f. Přemysl Šámál, k. 7, sign. 388/1921 Zdena Pospíšilová. Oslyšena nezůstala ani prosba o podporu při hledání vhodného zaměstnání jednoho ze zahraničních kurýrů Maffie Eduarda Bernarda ze švýcarského Luzernu. Po neúspěšných pokusech podniknutých prezidentskou kanceláří ve snaze zajistit Bernardovi vhodné zaměstnání byla jeho rodina alespoň podpořena příspěvkem ve výši 25 000 korun. AKPR, f. KPR — protokol T, k. 81, sign. T 125/22 Maffie, část I. V lednu 1924 se na Šámala obrátila s prosbou o pomoc v existenčních potížích, kdy jí její penze nestačila na uživení sebe sama a svých dětí, i vdova po Antonínu Kalinovi Ludmila Kalinová. Šámál reagoval okamžitě a zaměstnal její dceru Jarmilu Janovskou jako písáčku v Kanceláři prezidenta republiky. AKPR, f. Přemysl Šámál, k. 19, sign. 4/1924 Ludmila Kalinová. Přemysl Šámál uplatňoval svůj vliv i při řešení bytových otázek. Manželka redaktora Jana Hájka pobývajícího v roce 1919 jako člena československé delegace na mírové konferenci v Paříži se v květnu 1919 obrátila na kancléře s prosbou o podporu při jejich dosud marných, na nezájmu úřadů ztroskotávajících pokusech získat v Praze byt, ve kterém by s rodinou mohli bydlet. Po Šámalově okamžité intervenci byla věc v krátké době vyřešena. AKPR, f. Přemysl Šámál, k. 6, sign. 66/1919 Pavla Hájková.

29 AKPR, f. Přemysl Šámál, k. 12, sign. 352/1921, Antonín Kovanda, P. Šámál J. Šrámkovi, 14. listopadu 1921.

30 Tamtéž, k. 10, sign. 81/1921, Jaroslav Preiss, P. Šámál J. Preissovi, 19. října 1920.

Hlavní vliv maffistů na chod československého státu se váže především k prvním letům jeho existence. Za jejich pozvolným ústupem do pozadí nestálo nic než proces zapominání veřejnosti na jejich zásluhy, posilování moci politických stran, osobní antipatie, neuspokojené ambice apod. Mám-li na závěr na základě výše řečeného charakterizovat pozici Maffie v prvorepublikové politice a její vliv na utváření politické kultury, jako výrazně vystupující do popředí vidím její podíl na formování postavení Hradu jako mocenské skupiny. Tento vztah byl personifikován působením Přemysla Šámala v úřadu kancléře prezidenta republiky. Maffie nebyla pouze sdružením lidí, jejichž jediným pojítkem by byla existence Rakouska-Uherska jako společného nepřítele. Přestože mnozí její příslušníci s ohledem na svou konspirační činnost často o sobě navzájem netušili, že jsou maffisté, a členili se do řady skupin, byli jednotliví maffisté v rámci těchto skupin spojeni nejrůznějšími přátelskými, profesními, politickými a zájmovými vazbami. To se týkalo i členů nejužšího vedení Maffie, sdružených okolo Přemysla Šámala, a proto konec první světové války udržování a rozvíjení těchto vazeb nemohl přerušit. Maffie navíc figurovala jako do značné míry organizovaná skupina osob nejen ve vnímání jejích členů, ale i v očích veřejnosti. Společně s Přemyslem Šámalem se její středisko přestěhovalo do Kanceláře prezidenta republiky na Pražský hrad. Lze konstatovat, že i přes některé rozpory představovala Maffie, jakožto vlivná skupina osob reprezentující úzkou spolupráci domácího a zahraničního odboje, uskupení do značné míry nezávislé na mínění politických stran, a tím pádem rovněž jednu z důležitých mocenských opor politiky prezidenta Masaryka.

RÉSUMÉ:

This study deals with the issues surrounding the influence of “Maffie” members on the operation of the Czechoslovak state during the first years of its existence (1919–1921). Attention is primarily focused on Přemysl Šámal the man. The Maffie significantly contributed towards the formation of the Castle’s position as a power group. This relationship was personified in Přemysl Šámal’s activities at the Office of the President of the Republic. Because the Maffie was not just an association of people solely linked by the existence of Austria-Hungary as a common foe, but the individual members of the Maffie were also brought together by various friendships, interests and professional and political ties. This also applied to members of the Maffie inner circle grouped around Přemysl Šámal. Hence the end of the First World War did not stop these links from being maintained and developed. The Maffie figured as a group of individuals who were organized to a considerable extent not only in their own eyes, but also in the eyes of the public. Their centre moved with Přemysl Šámal to the Office of the President of the Republic at Prague Castle. Despite some disagreements, the Maffie can be said to have been an influential group of individuals that represented the close collaboration between the domestic and foreign resistance, a group that was independent to a considerable extent of party political views and hence one of the important power bases behind President Masaryk’s policies.

PhDr. Jan Hálek, Ph.D., působí v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd České republiky. Zabývá se dějinami vědeckých institucí a osobností vědeckého života a politickými dějinami Československa a střední Evropy v 19. a 20. století (halek@mua.cas.cz).